

Vergaderjaar 2025–2026

27 428

Beleidsnota Biotechnologie

Nr. 412

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, VISSERIJ, VOEDSELZEKERHEID EN NATUUR

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 8 juni 2026

Mondiale voedselzekerheid is een van de speerpunten van beleid van deze regering. Het gebruik van moderne plantenrassen en toegang tot goed uitgangsmateriaal voor alle boeren levert daar een belangrijke bijdrage aan. Een van de activiteiten van de Nederlandse overheid daarvoor is het internationaal versterken van het kwekersrecht.

Vanaf juli 2016 tot heden heeft de plantaardige keuringsdienst Naktuinbouw met behulp van een meerjarige bekostiging van mijn ministerie actief de Nederlandse ervaringen gedeeld met het ontwikkelen, implementeren en ondersteunen van kwekersrecht in landen waarvoor dat systeem nieuw is of waar het verbetering behoeft. Dit programma, met de naam «Toolbox Kwekersrecht» is in 2025 geëvalueerd. In deze brief ga ik kort in op het belang van plantenveredeling voor voedselzekerheid, op hoe kwekersrecht cruciaal is voor de ontwikkeling van nieuwe plantenrassen, wat de Toolbox Kwekersrecht inhoudt en wat de evaluatie ervan uitwijst. Ten slotte geef ik aan, hoe ik met de resultaten van de evaluatie wil omgaan.

Plantenveredeling

Plantenveredeling is het proces waarbij planten bewust worden gekruist en geselecteerd om nieuwe rassen te creëren met specifieke gewenste eigenschappen om hiermee planten te verbeteren voor landbouw, tuinbouw of sierdoeleinden. Plantenveredeling wordt gedaan om planten eigenschappen te geven zoals hogere opbrengst, betere smaak of kwaliteit, resistenties tegen ziektes of plagen, tolerantie voor droogte, kou of zout, betere bewaarbaarheid of een mooier uiterlijk. Op deze wijze worden plantenrassen aangepast aan veranderende teelt- en klimaatomstandigheden en veranderende consumentenwensen. Voor voedselzekerheid, economisch rendabele teelt van boeren en tuinders en voor verduurzaming van de landbouw is plantenveredeling daarom van zeer groot belang.

Nederland is voor plantenverdeling en voedselzekerheid een belangrijk land; in ons land zijn de belangrijkste veredelaars van groenten, aardappelen en siergewassen gevestigd. Deze bedrijven besteden jaarlijks 15–30% van hun bruto omzet aan het ontwikkelen van jaarlijks zo'n 1.500 nieuwe rassen. Vanuit Nederland worden deze rassen naar vele landen binnen en buiten Europa geëxporteerd; miljoenen grote en kleine boeren en tuinders wereldwijd gebruiken jaarlijks zaad dat door Nederlandse bedrijven is geproduceerd.

Kwekersrecht

Waar het creëren van een nieuw plantenras veel inzet van tijd, kennis en kapitaal vergt, vergt het kopiëren ervan erg weinig inspanning: via zaden of stekken kunnen gemakkelijk kopieën worden gemaakt. Indien elk nieuw ras op deze manier vrijelijk vermeerderd zou worden, is er voor de veredelaar geen verdienmodel, hetgeen de investering in verbetering van rassen ernstig zou belemmeren. Hiermee zou de voedselzekerheid wereldwijd onder druk komen. Daarom is er in 1961, mede op Nederlands initiatief, een internationale conventie opgericht om nieuwe plantenrassen via het kwekersrecht te beschermen. Hiermee wordt innovatie gestimuleerd en wordt bevorderd dat nieuwe plantenrassen wereldwijd eerlijk en effectief gebruikt kunnen worden. Dit is de UPOV-Conventie. Een land dat lid is van de UPOV-Conventie heeft wetgeving die via kwekersrechten nieuwe plantenrassen beschermt. Het kwekersrecht is speciaal voor de bescherming van plantenrassen ontwikkeld. Het wijkt op een aantal punten af van het patent-systeem; zo bevat het bijvoorbeeld de zogenaamde kwekersvrijstelling, waardoor concurrenten elkaars succesvolle rassen mogen gebruiken om verder mee te kruisen. Hierdoor is het niet mogelijk om een monopolie om een bepaalde soort of planteneigenschap te krijgen. Ook is de bescherming van een nieuw ras beperkt in tijd; deze bedraagt voor vele soorten maximaal 20 jaar en daarna zijn de beperkingen op het ras niet meer van toepassing en kan iedereen dit ras vrijelijk vermeerderen en verkopen. Voor plantenveredelaars is dat het lidmaatschap van een land van de UPOV Conventie een garantie dat hun rassen in dat land voldoende beschermd kunnen worden en er geen handel in illegale kopieën ontstaat.

De Toolbox Kwekersrecht

Nederland is reeds vele jaren actief met de bevordering van het kwekersrecht. In het verleden was dit veelal gebaseerd op ad hoc bilaterale contacten met derde landen. In 2016 heeft mijn ministerie besloten deze activiteiten meer planmatig op te pakken in het programma «Toolbox Kwekersrecht». Via dit programma wordt Nederlandse expertise internationaal via korte, kernachtige projecten gedeeld. Jaarlijks wordt via het netwerk van Nederlandse landbouwraden en via internationale stakeholders geïnventariseerd welke behoeften of mogelijkheden er zijn voor projecten. Het aantal voorstellen overtreft jaarlijks het huidige budget van € 230.000. Een internationale stuurgroep helpt bij het prioriteren van de voorstellen. Jaarlijks rapporteer ik via het Jaarverslag van het Ministerie van LNVN hoeveel projecten we hebben kunnen uitvoeren. Hierbij wordt ook gekeken naar synergie en afstemming met verwante Nederlandse initiatieven, zoals SeedNL¹. Ook sluit het programma aan bij EU-gesubsidieerde initiatieven en wordt samengewerkt met internationale instanties als CPVO, UPOV en andere nationale kwekersrecht-autoriteiten.

¹ SeedNL is een convenant tussen de ministeries LNVN, BHOS, Plantum en de Nederlandse Aardappel Organisatie. SeedNL richt zich vooral op het verbeteren van de zaadsector in ontwikkelingslanden, met als uiteindelijk doel betere voedselzekerheid.

De uitvoering van het programma heeft geleid tot een sterke samenwerking tussen de Nederlandse overheid, uitvoerende instanties en autoriteiten in partnerlanden. Deze samenwerking heeft tastbare voordelen opgeleverd, waaronder betere markttoegang en bescherming voor Nederlands uitgangsmateriaal en de professionalisering van het kwekersrecht in het buitenland. Door deze buitenlandse regelgeving te ondersteunen, helpt de Toolbox Kwekersrecht de internationale positie van de Nederlandse zaadsector, die een cruciale rol speelt in de wereldwijde voedselzekerheid, te behouden en versterken. De Toolbox maakt het door zijn jaarlijkse programmering tevens mogelijk om slagvaardig, efficiënt en doelgericht in te spelen op verzoeken van Nederlandse ambassades en internationale stakeholders in hetzelfde werkveld.

Evaluatie

Het evaluatierapport (in het Engels) is als bijlage bijgevoegd met diverse voorbeelden van de positieve impact van het programma. De belangrijkste bevindingen uit dit evaluatierapport zijn dat de Toolbox effectief heeft bijgedragen aan de ontwikkeling en implementatie van kwekersrecht in 25 landen. Dit heeft geleid tot een toegenomen bewustzijn van de voordelen van kwekersrecht, verbeterd beleid en versterkte technische capaciteit bij deelnemende autoriteiten. De deskundigheid en structuur van de programma-activiteiten worden breed gewaardeerd. Ook wordt de Toolbox erkend als complementair aan andere internationale initiatieven en als flexibel instrument dat kan inspelen op uiteenlopende behoeften van landen. De unieke rol en de eigenschappen van de Toolbox hebben belangrijk bijgedragen aan de ontwikkeling van kwekersrecht wereldwijd. Zorgen worden echter uitgesproken over het budget dat al 10 jaar gelijk is gebleven.

Aanbevelingen

De hoofdaanbeveling is om het programma voort te zetten, waarbij de succesvolle aansturing en coördinatie met andere initiatieven in stand kan blijven. Dit met een budget dat weer in lijn wordt gebracht met de doelstelling van 10 jaar geleden. Wel kan het doel van sommige activiteiten die onder de Toolbox worden uitgevoerd scherper worden geformuleerd en stellen de evaluatoren voor, een stappenplan te hanteren bij de ondersteuning van een land, zodat waar dat nuttig is ook projecten over meerdere jaren kunnen worden gepland. De evaluatie levert voorts een aantal andere waardevolle aanbevelingen voor de uitvoering van het programma op. Deze lopen uiteen van keuze voor fysieke of online activiteiten, het delen van visies en presentaties in meerdere talen en het bevorderen van digitalisering en van internationale samenwerking.

Vervolg

Op basis van de positieve evaluatie ben ik voornemens het Toolbox-programma meerjarig voort te zetten. Het huidige programma heeft een looptijd tot 31 december 2026, maar om te voorkomen dat er een gat valt in de programmering zal ik deze zomer Naktuinbouw vragen een plan op te stellen voor een vervolgprogramma waarvoor ik jaarlijks budget beschikbaar zal stellen, startend in 2027 met een budget van € 343.000 (de eerste verhoging sinds 2016). Het programma kan hiermee per 1 januari 2027 naadloos voortgezet worden. Bij de voortzetting zal het programma gebruik maken van de aanbevelingen die de evaluatie heeft opgeleverd. Ik zal jaarlijks via de begroting van LVVN en de verantwoording ervan uw kamer informeren over de voortgang en de resultaten.

Het kwekersrecht is een van de bouwstenen voor mondiale voedselzekerheid. Met het voortzetten van de Toolbox Kwekersrecht geef ik invulling aan het voornemen uit het regeerakkoord om de mondiale voedselzekerheid te ondersteunen.

De Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur,
S.P.A. Erkens